

УДК 349.6:[502.14:574.1]

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.61>

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСЕЛИЩНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Супрунова І.А.,

*аспірантка кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4328-1764>
e-mail: irairusichka@gmail.com*

Супрунова І.А. Історико-правові засади формування оселищної концепції збереження біорізноманіття.

Біологічне різноманіття є одним з головних елементів у підтримці стабільності навколишнього середовища та базовим фактором оптимального функціонування екосистем. На сучасному етапі розвитку суспільства через інтенсивну господарську діяльність, забруднення довкілля, зміну клімату та виникнення інших негативних факторів біорізноманіття перебуває під загрозою різкого скорочення, що, безумовно, потребує вчинення невідкладних заходів з боку світової спільноти.

Одним з таких заходів є впровадження оселищної концепції як важливого напрямку збереження біологічного різноманіття, який акцентує увагу на ролі та взаємодії людей з природними екосистемами, сприяючи сталому розвитку та забезпеченню екологічної стійкості. Ця концепція ґрунтується на усвідомленні важливості збереження природних середовищ і збалансованому існуванні всіх живих організмів на планеті.

У статті здійснено історико-правовий аналіз формування оселищної концепції збереження біорізноманіття, який розкриває еволюцію правового підходу до збереження та управління природними ресурсами. Завдяки взаємодії наукових, політичних та соціальних чинників цей процес викликав значущі зміни у регулюванні відносин між суспільством і природою.

Також у статті надано визначення таких понять, як «оселище» та «оселищна концепція», проаналізовано такі суміжні з «оселищем» поняття, як «ландшафт», «екосистема» та «біотоп». Запропоновано авторське визначення поняття «оселище», під яким пропонується розуміти ділянки земної або водної поверхні, що визначаються біологічними, кліматичними та географічними ознаками та забезпечують умови існування видів рослин і тварин, як окремо, так і в їх сукупності.

У підсумку наголошено, що оселищна концепція є ключовим інструментом для збалансованого розвитку, який поєднує потреби людей зі збереженням біологічного різноманіття та природних ресурсів.

Ключові слова: правове забезпечення збереження біорізноманіття, біологічне різноманіття, оселище, оселищна концепція, біотоп, екосистема, ландшафт, флора і фауна.

Suprunova I.A. Historical and legal basis for the formation of the habitat concept of biodiversity conservation.

Biological diversity is one of the main elements which maintain the environmental stability and considered to be a basic factor of the optimal functioning of ecosystems. At the current stage of society's development, as a result of intensive economic activity, environmental pollution, climate change and emergence of other negatively influential factors, biodiversity has appeared to be under the threat of a sharp reduction, which, certainly, requires urgent measures from the world community.

Introduction of the habitat concept as an important direction for the conservation of biodiversity, emphasizing the role and interaction of people with natural ecosystems, consequently contributing to sustainable development and ensuring environmental sustainability, is one of such measures. This concept is based on the awareness of the importance of conservation of natural environments and balanced existence of all living organisms on the planet.

The article provides a historical and legal analysis of the formation of the habitat concept of biodiversity conservation, which outlines the evolution of the legal approach to the conservation and management of natural resources. Resulting from the interaction of scientific, political and social factors, this process has caused significant changes in the regulation of relations between society and nature.

The article also provides definitions of such concepts as «habitat» and «habitat concept», and analyzes concepts related to «habitat», such as «landscape», «ecosystem» and «biotope». The author's definition of the concept «habitat» is proposed, promoting to scrutinize the areas of the earth or water surface that are determined by biological, climatic and geographical features and create conditions for the existence of plant and animal species, both individually and in general.

Summarizing the research, the author emphasizes that the habitat concept is a key tool for the balanced development, which combines the needs of people with the conservation of biological diversity and natural resources.

Key words: legal support for biodiversity conservation, biological diversity, habitat, habitat concept, biotope, ecosystem, landscape, flora and fauna.

Постановка проблеми. Втрата біорізноманіття по всьому світу набуває катастрофічного масштабу, і з часів минулого століття ця проблема виявляється все більш загостреною. Відтак, з'являються різноманітні підходи, інструменти та методи для її вирішення, як у наукових дослідженнях, так і в політичних рішеннях.

Та незважаючи на значні зусилля, зроблені на глобальному та локальному рівнях, за останні десятиліття було втрачено багато видів рослин і тварин, і багатьом з них надалі загрожує зникнення. Існує чимало причин втрати біорізноманіття: це і забруднення навколишнього середовища, і надмірне добування видів шляхом полювання та рибальства, і привнесення в екосистеми інвазійних видів тощо. Проте найсуттєвішою причиною такої втрати є руйнування людиною місць існування живих організмів – природних оселищ.

Стан опрацювання цієї проблематики. Питанням правової охорони біологічного різноманіття присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Д.М. Боданський, К. Брокетт, І.В. Гиренко, Р.А. Казак, С. де Клемм, Н.Р. Малишева, Д.К. Негл, В.І. Олещенко, Є.П. Суєтнов, Е.Є. Туліна та ін. Разом із тим проблематика його збереження крізь призму оселищної концепції є малодослідженою. З огляду на це **метою статті** є окреслення історико-правових засад збереження біорізноманіття в контексті формування оселищної концепції.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що уявлення про різноманітність форм життя таке ж давнє, як і самосвідомість людини, концепція біологічного різноманіття була розроблена відносно недавно. Сам термін «біологічне різноманіття» з'явився у 1968 р. в книзі «Інша країна» [1], автором якої є американський біолог і природоохоронець Р.Ф. Дасманн. І лише з 1980-х рр. використання цього терміна стало поширеним у науковому середовищі.

Так, у 1980 р. американський еколог Т. Лавджой, якого навіть називають «хрещеним батьком біорізноманіття», у передмові до збірки «Біологія збереження: еволюційно-екологічна перспектива» [2] поклав початок вживанню вказаного терміна для наукової спільноти, стверджуючи, що скорочення біологічного різноманіття є найбільш фундаментальним питанням нашого часу. А відомий німецький еволюціоніст Е. Майр у своїй книзі «Розвиток біологічної думки: різноманітність, еволюція та спадковість» (1982 р.) писав так: «Навряд чи якийсь аспект життя є більш характерним, ніж його майже необмежена різноманітність». Для науковця сприйняття різноманітності життя виступає протягом всієї історії як головна сила, що рухає біологічну думку, адже за його переконанням, «не існує біологічного процесу або явища, до якого різноманітність не була б залучена» [3].

Дещо пізніше, саме в 1985 р., було засновано Товариство біології охорони природи, а вже в 1987 р. опубліковано перший номер його оглядового наукового журналу «Біологія збереження» («Conservation Biology») [4], який незабаром став основним засобом для наукових публікацій і дискусій з питань, пов'язаних з біорізноманіттям.

Щодо, власне, концепції біологічного різноманіття, то вона була запропонована В.Г. Розеном у 1985 р., коли він організував Національний форум з біологічного різноманіття. Форум проходив у той час, коли інтерес до знань про різноманітність життя та занепокоєння щодо його збереження як серед науковців, так і серед значної частини суспільства набирав обертів, а серед учасників цього заходу були представники найрізноманітніших галузей знань (біології, агрономії, економіки, філософії, правознавства тощо), фахівці технічної допомоги та фінансових установ, а також неурядових організацій [5].

Слово «біорізноманіття», як скорочений варіант «біологічного різноманіття», вперше у такому вигляді зустрілось у публікації 1988 р. під назвою «Biodiversity» за редакцією американського біолога Е.О. Вілсона, який навів результати Національного форуму з біологічного різноманіття. Крім початкової глави, що описувала стан біорізноманіття, інші глави були поділені на 12 дотичних тем: проблеми збереження біорізноманіття; залежність людини від біорізноманіття; різноманітність під загрозою: тропічні ліси; глобальна перспектива; значення біорізноманіття; як здійснюється моніторинг та захист біорізноманіття; наука і технології: як вони можуть допомогти; екологія відновлення: чи можемо ми відновити втрачені землі; альтернативи знищенню; політика захисту різноманітності; сучасні проблеми та перспективи на майбутнє; способи бачення біосфери [4].

Національний форум з біорізноманіття та збірка «Biodiversity» були водночас кінцевою і відправною точкою для зусиль, пов'язаних зі збереженням природи. Вони були центром для роздумів над знаннями, накопиченими роками завдяки дослідженням біорізноманіття, та практик, спрямованих на його збереження. Концепція біорізноманіття та консенсус серед учених і активістів щодо нагальності запобігання подальшій втраті біорізноманіття внаслідок людської діяльності призвели до зміни способу вирішення цієї проблеми. Від турботи про збереження дикої природи з її чудовими ландшафтами та унікальною фауною і флорою відбувся поступовий перехід до концепції збереження всього біологічного різноманіття.

Серед підходів до збереження біорізноманіття виділяють видовий та оселищний. Більшість відомих раніше міжнародних і національних переліків особливо цінних природних об'єктів стосувалася саме видів: Червона книга Міжнародного союзу охорони природи, Європейський червоний список тощо [6, с. 27]. Але сама ідея збереження біорізноманіття як фундаментальної властивості живого спричинила необхідність обґрунтування нових підходів до реалізації практичних засад охорони природи, які забезпечили б збереження сталості умов середовища за неминучого збільшення антропогенного впливу на довкілля та подальшої трансформації ландшафтів [7]. Це і стало причиною застосування поряд із видовим підходом, оселищного, суть якого *полягає у збереженні природних оселищ, тобто місць «проживання» видів, що дає змогу зберегти як види та їх угруповання, так і умови, необхідні їм для виживання та нормального розвитку* [8].

Оселищна концепція збереження біологічного різноманіття, також відома як концепція охорони місць мешкання, є важливою стратегією збереження природних ресурсів та охорони екосистем. Це система поглядів, що передбачає комплексний підхід до охорони видів рослин і тварин, який забезпечує збереження їхніх «місць проживання», тобто унікального середовища, яке сформувалося завдяки поєднанню певних чинників живої і неживої природи на конкретній території, а також умов для підтримання динаміки природних явищ і процесів, пов'язаних з їх функціонуванням та розвитком [8].

Історія виникнення оселищної концепції простягається на десятиліття і пов'язана з розвитком наукових досліджень, зміною уявлень про екосистеми та усвідомленням важливості їхнього збереження.

Перші відомості про оселищну концепцію збереження біорізноманіття у сучасному її розумінні можна віднести до другої половини ХХ ст. У цей час почали виникати наукові дослідження, спрямовані на вивчення природних місць мешкання та їх впливу на збереження видового різноманіття. Так, у 1979 р. англійський еколог і захисник навколишнього середовища Н. Майерс опублікував книгу «Потопаючий ковчег: новий погляд на проблему зникаючих видів» [9], у якій обговорював знайому вже екологам тему вимирання. Але звернувши увагу на зв'язок вимирання видів зі знищенням середовища проживання на планеті, особливо зі спустошенням тропічних лісів, він підкреслив той факт, що темпи вимирання видів були набагато вищими, ніж можна було б очікувати в ході еволюційного процесу. Тому мова йде про глобальну кризу вимирання видів, головною причиною якої, за його словами, були люди, а не природні катаклізми. Вчений стверджував, що до 2000 року мільйони видів вимруть. Це було попередженням і закликом до фахівців діяти вже на той момент.

У наступні десятиліття ідея про оселищну концепцію значно поширилася та розвинулася. Науковці та природоохоронні організації активно досліджували взаємозв'язки між видами, екосистемами та змінами в середовищі. Оселищна концепція збереження біорізноманіття стала одним із ключових принципів природоохоронних програм і проектів, спрямованих на збереження природних ресурсів та запобігання вимиранню видів.

Особливий прорив у розвитку оселищної концепції стався в 1980-х рр. У 1981 р. було створено Всесвітній центр моніторингу охорони природи, який сприяв об'єднанню зусиль у збереженні

біорізноманіття та створенню глобальної мережі природоохоронних територій. Розвиток природоохоронної біології, у свою чергу, привернув увагу дослідників до екологічних аспектів простору (екологія простору), власне на оселища, оскільки було доведено, що однією з основних загроз вимирання популяцій є руйнування їхніх оселищ [10, 11].

Суттєвий внесок в обґрунтування оселищної концепції зробив уже відомий нам Е.О. Вілсон, який для позначення причин втрати біорізноманіття вигадав аббревіатуру HIPPO. Кожна літера в ній відповідає певній загрозі, яка може призвести до такої втрати. Особливістю є те, що перша літера означає найбільш суттєву причину зменшення біорізноманіття планети, а наступні відповідно розміщуються по мірі зменшення значущості фактору. Так, літера «H» означає втрату оселищ (від англ. *habitat loss*); літерою «I» позначаються інвазійні види (*invasive species*); перша літера «P» розкриває третю причину – забруднення довкілля (*pollution*); наступна літера «P» пов'язана зі збільшенням населення (*population*); і нарешті, остання літера «O» означає надмірне використання біологічних ресурсів (*over-harvesting*). Відтак, першою і найбільш серйозною причиною втрати біорізноманіття визнається зменшення або руйнування природних оселищ, що призводить до зникнення життєвих місць для багатьох видів [12].

Необхідно зазначити, що на ранніх етапах зародження оселищної концепції як такої, сам термін «оселище» (*habitat*) ще не використовувався. У науковому вжитку були такі поняття, як «середовище», «середовище існування виду» та «місце проживання виду», яке науковці та історики визначали наявністю ресурсів і здатністю виду отримати ці ресурси, а також можливістю використовувати нові ресурси, що з'являються, та відсутність будь-яких чинників, які можуть перешкоджати виду у використанні наявних ресурсів.

У науковій літературі поняття «середовище» має кілька пов'язаних визначень. Середовище може відноситися як до географічного, так і до концептуального простору. Воно може означати територію, яку займає вид, або набір біофізичних умов, необхідних для його виживання, а також вказувати на історичний, потенційний або поточний ареал виду. І хоча вчені знають відносно мало в цій сфері, ідея середовища є невід'ємною для розуміння еволюції та збереження різноманітності життя, і вона є однією з найбільш фундаментальних концепцій у всіх біологічних та екологічних науках.

Слово «середовище» почало широко використовуватися в XVIII ст. Природознавці запозичили його з латинського слова «*habitare*», яке відносилось до «природного місця зростання або появи виду». Воно набуло популярності в біогеографії XIX ст. та в екології, що практикувалася американським ботаніком Ф. Клементсом та іншими вченими на початку XX ст. [13]. Найбільш ранні використання, можливо, стосувалися рослин, але автори незабаром почали вживати поняття «середовище» для опису більш загального місця проживання, що також включало диких тварин. У 1910-х рр. американський еколог В. Шелфорд почав використовувати середовище як організуючий принцип своєї нової дисципліни. За його словами, однією з «видатних та оригінальних особливостей екології є вивчення та систематична інтерпретація середовищ організмів. Ці середовища можуть бути організовані в науку» [14].

Середовище так само ставить складні питання перед істориками. Ми живемо в епоху, коли середовище є скрізь. Важко уявити будь-який природний ландшафт, який не можна було б вважати середовищем для якогось виду. Американський історик П. Маттісен, опублікувавши свою книгу «Дика природа Америки» (1959 р.) [15], описав історію середовища в Північній Америці переважно як історію втрати і знищення. З того часу захист середовища став майже універсальним обґрунтуванням програм збереження у всьому світі. Вимоги щодо захисту середовища сприяли, посилили та навіть перевершили деякі більш традиційні аргументи на користь збереження. Серед них є концепція дикої природи, з якої середовище частково, але не повністю, черпає свою сутність.

Середовище стало ключовою проблемою для урядових організацій, а також для приватних компаній і осіб, чий проект потребували державного схвалення. Екологи прийняли концепцію середовища як спосіб залучення підтримки до своїх програм та використовували її для обґрунтування розширення фондів земель, банків компенсацій, заповідників дикої природи, збережених просторів, національних і державних парків. У деяких регіонах це призвело до комплексного перепланування ландшафту – від просторів, де переважають промислові галузі, до нових мереж резервних територій, що регулюються регіональними планами збереження середовища.

Отже, можна констатувати, що виникнення середовища як організаційної рамки для управління дикою природою стало однією з найважливіших подій в історії збереження природи. Збереження середовища допомагало рятувати багато видів від вимирання, але не призвело до повного віднов-

лення. Більшість видів, що опинилися під загрозою, які змогли відновитись до саморегулюючих рівнів популяцій, стали такими, що підлягають загрози в основному через полювання, забруднення або вторгнення інвазійних видів.

Повертаючись до терміна «оселище», зауважимо, що він почав широко вживатись наприкінці 80-х рр. ХХ ст. у зв'язку з розвитком робіт з «Palearctic habitat classification» [16]. Існує чимало визначень «оселища», наданих, зокрема, зарубіжними дослідниками, і які дуже схожі за своєю інтерпретацією. Так, І. Ханскі під оселищем розуміє «природну територію, яка забезпечує умови для розвитку рослин і тварин». Він пише, що «оселище – рідне середовище для популяцій живих організмів» [17]. Ю. Одум тлумачить оселище як «місце, життєвий простір, де живе організм». П. Коллін каже про «тип середовища, в якому живе організм». Інший дослідник, П. Калоу, визначає оселище як «місце, де зазвичай мешкає вид, яке часто описують фізичними факторами, такими як рельєф і ґрунт» [18]. Варто також відзначити, що в німецькомовній екологічній літературі досить широко застосовується термін «standort», який за своєю семантикою цілком збігається з терміном «habitat», однак вживається лише для позначення типів умов місцезростань лісових угруповань [19, с. 20].

Поняття «оселище» необхідно відрізнити від інших дотичних понять. З використанням терміна «оселище», ландшафт, як об'єкт охорони, може бути визначений як велика територія, яка включає більше ніж один тип оселища, які представлені у вигляді численних фрагментів, або, з урахуванням антропогенного впливу, сукупність різних але взаємодіючих форм земної поверхні, іноді поєднаних за ознакою господарського використання (наприклад, сільськогосподарський ландшафт полів, пасовищ, ставків і живоплотів тощо). Такий контекст визначення цих категорій є важливим, оскільки фундаментальна мета соціології (біології збереження – conservation biology) – збереження біотичної різноманітності, може бути досягнута лише в результаті охорони, захисту й керування оселищами (з усією сукупністю індивідуальних ознак їхнього середовища) і ландшафтом [7, с. 10].

Також слід зазначити, що категорії «оселище» та «екосистема» в контексті концепції оселищної охорони не є тотожними. У контексті оселищної охорони «оселище» (або як класифікаційна одиниця – тип оселища) є конвенційно погодженою, «договірною» категорією, яка служить для означення типів ділянок, які потребують охорони, за ознакою їх приналежності до певних типів екосистем (біотопів) або їх сукупностей. Причому, у складі певного типу оселища може бути представлено кілька типів екосистем [7, с. 11]. Природні оселища та притаманні їм екосистеми поєднуються в системи регіонального рівня, утворюють природне середовище цілих континентів і, врешті-решт, формують глобальну екосистему нашої планети – біосферу [8].

Стосовно ж іншого схожого терміна – «біотопу», то в екології та екосистемології «біотоп» – це ділянка земної поверхні з однотипними абіотичними умовами, яку займає певне біотичне угруповання – біоценоз. У контексті оселищної концепції охорони біорізноманіття термін «біотоп» також є синонімом терміна «оселище», тобто це однотипні суходільні або водні ділянки, природні, напівприродні або антропогенні, у межах яких певна сукупність живих організмів постійно живе, відтворюється або трапляється на певних етапах своєї життєдіяльності [20]. З огляду на це робимо висновок, що вживання поряд із терміном «природне оселище» поняття «біотопу» цілком допустиме та відповідає міжнародній і європейській практиці.

Розкриваючи правовий аспект досліджуваної проблематики, слід наголосити, що однією з перших міжнародних конвенцій, яка запровадила оселищну концепцію, стала Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція) [21], прийнята у 1971 р. з метою захисту, збереження та раціонального використання водно-болотних угідь і їх ресурсів. Конвенція спрямована на збереження важливих водно-болотних місць як середовищ існування різноманіття водних організмів, зокрема водоплавних птахів, тоді як країни, які підписали Конвенцію, зобов'язалися захищати та ефективно управляти визначеними водно-болотними угіддями, що мають міжнародне значення, забезпечувати їхнє збереження та стале використання.

У 1979 р. була підписана Бернська конвенція, офіційна назва якої – Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі [22]. Вона визначила за єдиними критеріями переліки видів та середовищ, які потребують охорони на рівні всієї Європи. Крім того, Конвенція визнала, що охороняти види і середовища можна лише в тих місцях, де вони зустрічаються природним чином; лише зберігши придатні умови для існування рідкісних видів і середовищ, ми зможемо зберегти їх самих [23]. Конвенція встановила заходи зі збереження природного середови-

ща, забезпечення відповідних умов для виживання тварин і рослин, а також регулювання діяльності людини, яка може впливати на природні ресурси.

Разом із тим, очевидно, що найголовнішим і всеохоплюючим міжнародно-правовим документом у досліджуваній сфері є Конвенція про охорону біологічного різноманіття [24], яка була прийнята в 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро та метою якої є збереження біорізноманіття та стале використання його компонентів. У Вступі до Конвенції вказується, що основною вимогою щодо збереження біологічного різноманіття є збереження *in-situ* екосистем і природних місць мешкання, підтримка і відновлення життєздатних популяцій видів у їх природних умовах. Також у Конвенції наводиться визначення терміну «місце мешкання», яке означає тип місцевості або місце природного мешкання того або іншого організму чи популяції (ст. 2). Конвенція зобов'язує Сторони сприяти захисту екосистеми, природних місць мешкання і збереженню життєздатних популяцій видів у природних умовах, а також запобігати впровадженню чужорідних видів, які загрожують екосистемам, місцям мешкання або видам, контролює або знищує такі чужорідні види (ст. 8).

Починаючи з середини 1990-х рр. концепція оселищної охорони біорізноманіття стає домінуючою в системі охорони природи більшості країн Європи, а для країн Європейського Союзу – обов'язковою для виконання. З огляду на зазначені вище особливості використання термінів «оселище» та «біотоп» у європейській природоохоронній практиці вони застосовуються здебільшого як синоніми, для визначення екологічного (біотоп) і територіального (оселище) рівнів охорони. Часто вони використовуються для означення різних рівнів класифікаційного узагальнення, що також знаходить відображення під час визначення рівнів територіальної охорони певних ділянок земної поверхні. У процесі формування оселищної концепції збереження біорізноманіття в кожній з країн Європи виникали й виникають певні проблеми щодо адаптації наявного традиційного наукового понятійно-термінологічного, концептуального та методологічного апарату з потребами оселищного підходу щодо збереження біорізноманіття [7].

Оселищну концепцію збереження біорізноманіття визначають як ідею збереження певних типів оселищ, як територій (місць) існування видів або їх груп, що мають важливе значення для збереження біорізноманіття Європи. Методологія оселищної охорони – це своєрідний інструмент уніфікації підходів до охорони біотичного й ландшафтного різноманіття в країнах Європи. В основу природоохоронних програм, що впливають із цієї концепції (Natura 2000, Emerald – Смарагдова мережа), покладено принцип виділення ділянок земної поверхні, які визначаються певними, конвенційно погодженими властивостями чи характеристиками, що відповідають підходам європейського природоохоронного законодавства (місця існування видів рослин і тварин, місцезнаходження рідкісних типів угруповань тощо) [7].

Країни-члени Європейського Союзу домовилися працювати разом над створенням мережі оселищ, що підлягають охороні. Ця домовленість закріплена в законодавчому акті – Директиві Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 р. «Про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни» (Оселищна директива) [25], метою якої є забезпечення підтримання біорізноманіття у спосіб збереження природних оселищ та видів природної фауни й флори на території держав-членів, на яких поширюється Договір ЄС, та яка тлумачить природні оселища як «суходільні або водні ділянки, природні або напівприродні, які визначаються за географічними, абіотичними та біотичними особливостями» (ст.ст. 1 і 2).

На підставі цього тлумачення та виходячи з узагальнення наукової зарубіжної літератури, можемо запропонувати власне визначення терміна «оселище», а саме: оселище – це ділянки земної або водної поверхні, що визначаються біологічними, кліматичними та географічними ознаками та забезпечують умови існування видів рослин і тварин, як окремо, так і в їх сукупності.

Щодо класифікацій типів оселищ, то нині у Європейському Союзі користуються ієрархічною класифікацією, яка налічує 198 європейських типів оселищ. Вони виділені відповідно до Біологічного проекту в межах системи Corine [18] і кожен тип оселища поділяється на підтипи, які, у свою чергу, діляться на дрібніші варіанти. Побудова класифікації оселищ – це вимога перш за все практиків природоохоронної справи, а тому інколи наукові інтереси й інтереси практиків можуть не збігатись, що призводить до розроблення інших класифікацій оселищ [26].

Висновки. Таким чином, сьогодні світова спільнота переходить до глобальної охорони біологічного різноманіття, що ґрунтується на збереженні природних або близьких до них екосистем, створенні мережі екологічних коридорів між ними та відновленні порушених господарською діяльністю люди-

ни територій. Для вирішення цього пріоритетного завдання існує низка підходів. Більшість ботаніків, зоологів, екологів та й загалом прогресивних науковців різноманітних галузей наук стали на бік загальноєвропейського підходу на засадах класифікації оселищ, система яких у просторі створить фізичну мережу природних і напівприродних територій європейського значення. Реалізація цього підходу має важливе еколого-природоохоронне значення, адже поєднання природних оселищ забезпечить ефективне проведення моніторингових досліджень, комплексне впровадження заходів щодо відновлення зруйнованих екосистем, підвищення природно-ресурсного потенціалу країн, збереження їхнього біорізноманіття та ландшафтів, генетичного фонду рослинного й тваринного світу, що, у свою чергу, сприятиме підтриманню стабільного природного балансу в біосфері Землі [8].

Сучасна оселищна концепція збереження біологічного різноманіття базується на великій кількості досліджень та довідок, що підтверджують її ефективність. Вона включає в себе створення природоохоронних зон, розширення заповідників, охорону місць мешкання зникаючих видів, використання сталих методів сільського господарства та лісового господарства, впровадження зон заборони на вилов та знищення диких тварин. Оселищна концепція стала важливим інструментом для збереження природних ресурсів та їх сталого використання.

Список використаних джерел:

1. Dasmann R.F. *A Different Kind of Country*. New York: MacMillan Company, 1968.
2. Soulé M.E., Wilcox B.A. (Eds.). *Conservation Biology: An evolutionary-ecological perspective*. Massachusetts: Sinauer, 1980.
3. Mayr E.O. *Desenvolvimento do Pensamento Biológico*. Brasília: UnB, 1998.
4. Sarkar S. Defining “Biodiversity”, Assessing Biodiversity. *The Monist*, v. 85, n. 1, 2002, p. 131–155.
5. Wilson E.O. (Org.). *Biodiversidade*. Rio de Janeiro: Nova Fronteira, 1997.
6. Спінова Ю.О. Созологічна оцінка біотопів екомережі на прикладі відділення Українського степового природного заповідника «Крейдова флора»: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук / Спінова Юлія Олексіївна; наук. керівник: Вишенська Ірина Георгіївна; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Киево-Могилянська академія». – Київ: [б. в.], 2021. 240 с.
7. Оселищна концепція збереження біорізноманіття: базові документи Європейського Союзу / за ред. О.О. Кагало, Б.Г. Проць. Львів: ЗУКЦ, 2012. 278 с.
8. Бернська конвенція та оселищна концепція збереження біорізноманіття: майбутнє для України. На підтримку Директиви Європейського Союзу про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори в Україні. URL: http://awsassets.panda.org/downloads/bern_convention.pdf.
9. Myers N. *The Sinking Ark: A New Look at the Problem of Disappearing Species*. Oxford, United Kingdom: Pergamon Press, 1979.
10. Hanski I., Simberloff D. The metapopulation approach, its history, conceptual domain and application to conservation. I. Hanski, M.E. Gilpin (eds). *Metapopulation Biology: Ecology, Genetics and Evolution*. San Diego: Academic Press, 1997, p. 5–26.
11. Simberloff D.S. The contribution of population and community biology to conservation science. *Ann. Rev. Ecol. Syst.*, 1988: 19: 473–512.
12. HIPPO: The Greatest Threat to Biodiversity – The Land Between. URL: <https://www.thelandbetween.ca/2020/12/hippo-the-greatest-threat-to-biodiversity/>.
13. “Habitat,” *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press, 1989.
14. Shelford V.E. (ed.). *Naturalist’s Guide to the Americas*. Baltimore: Williams & Wilkins, 1926.
15. Bob Wilson alludes to this issue in his essay on the Fish and Wildlife Service as part of this forum. In: Peter S. Alagona, “what is habitat?” *Environmental History*: 1–6. doi:10.1093/envhis/emr041.
16. PHYSIS: A classification of palaeartic habitats Classification des habitats naturels et semi-naturels du domaine paléarctique. URL: https://cb.naturalsciences.be/databases/cb_db_physis_eng.htm.
17. *The Shrinking World: Ecological Consequences of Habitat Loss*. Excellence in Ecology, Volume 14. By Ilkka Hanski; Introduction by, Otto Kinne; Laudatio by, Fakhri A Bazzaz. Oldendorf / Luhe (Germany): International Ecology Institute. 307 p.
18. Dennis R.L.H., Shreeve T.G., Van Dyck H. Towards a functional resource – based concept for habitat: butterfly biology viewpoint. In: *Oikos*, Vol. 102, p. 417–426 (2003).

19. Кагало О., Проценко Л., Бондарук Г., Скрильніков Д. Розробка ключових законодавчих актів щодо охорони біорізноманіття в лісах: адаптація українського законодавства до вимог ЄС. Серпень 2015. – 265 с.
20. Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації. Матеріали робочого семінару (Київ, 21–22 березня 2012 року).
21. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів, від 02.02.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text.
22. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text.
23. Василюк О. Як захистити в Україні території, потреба охороняти які визнана на міжнародному рівні? Екологія-Право-Людина, 31 (71) 2018. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/EPL_Journal-31_71_2018_NET.pdf.
24. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text.
25. Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни (ОБ L 206, 22.07.1992, С. 7). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU920074>.
26. Царик Й. В. Деякі міркування щодо сучасних підходів до вивчення та збереження біотичного різноманіття. Біологічні студії, 2013. – т. 7, № 1. С. 227–234.